

Aprenentatges que estructuren

Cicle Inicial

Passar de la transmissió de coneixements definitius al desenvolupament de competències per a la vida vol dir entendre que, justament, les competències són la capacitat d'emprar coneixements (informació, conceptes, habilitats, actituds i valors) en contextos específics, per donar resposta a situacions reals, i que per tant s'adquireixen a través de situacions pròximes a la realitat.

UNESCO, 2015

INTRODUCCIÓ

El document que presentem és fruit del treball realitzat al CESIRE, per l'equip de primària, per tal d'esbrinar quin són aquells aprenentatges que a cicle inicial resulten més rellevants i que tots els mestres hauríem de tenir presents.

Pensem que, per a la millor comprensió del document, és interessant exposar part del procés que s'ha seguit en la seva elaboració, fer palès com les discussions internes ens han portat a la tria final dels aprenentatges que destaquem.

En un primer moment, cada membre del grup va partir del seu àmbit (medi, llengua matemàtiques i art) i va fer una selecció d'aquells continguts que considerava que eren els més rellevants. Es va acordar que es considerarien rellevants aquells continguts que, si no s'han après en aquest cicle, dificulten encarar el cicle mitjà amb seguretat i fluïdesa.

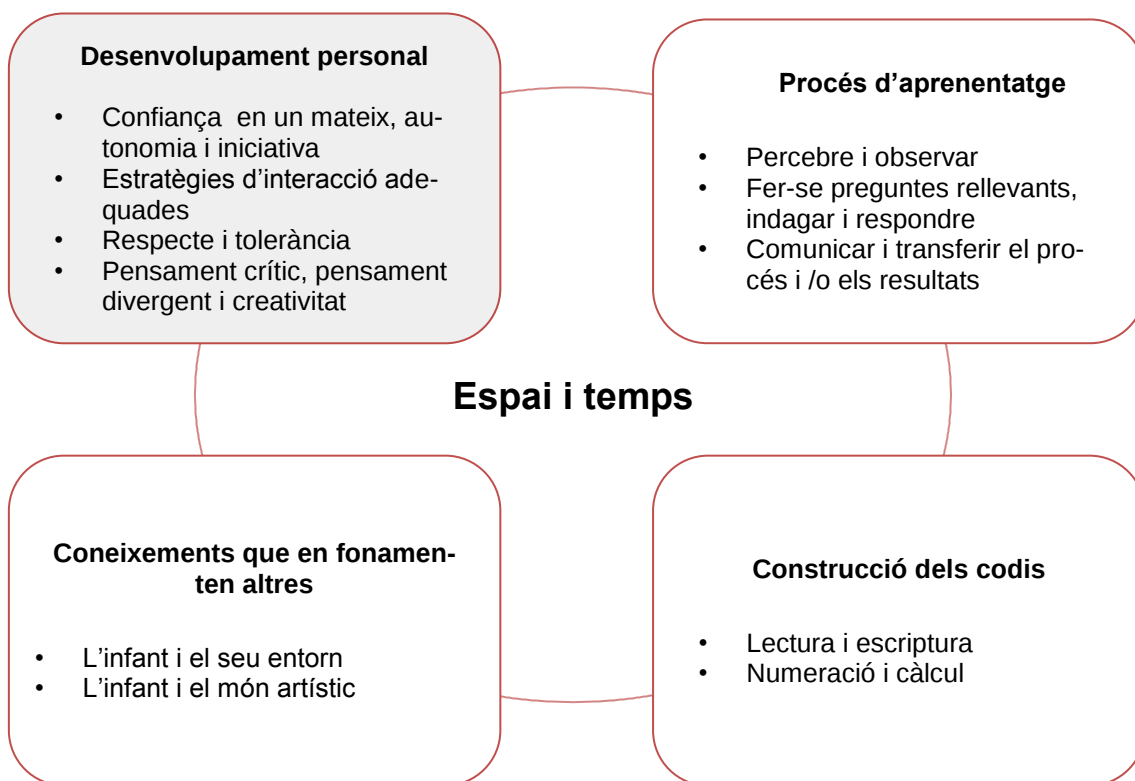
Després de la primera selecció, en posar-la en comú, ens vam adonar que, al justificar els continguts que havíem seleccionat, hi havia uns aprenentatges compartits per tothom i que s'havien d'abordar de manera integrada, com la necessitat de situar-se a l'espai i al temps, el desenvolupament personal i que, per aprendre, cal seguir un procés. Aquest treball integrat correspon també amb una de les línies de treball que s'impulsen des del CESIRE.

Aquests aprenentatges i continguts acordats que estructuraren, i que van més enllà de les àrees o els àmbits, els hem agrupat en quatre grans blocs: desenvolupament personal, procés d'aprenentatge, construcció de codis i altres coneixements. A més, com ens mostrarà l'esquema que intenta organitzar aquests blocs, l'espai i el temps estan presents en cadascun dels quatre blocs esmentats anteriorment.

Hem destacat el bloc del desenvolupament personal perquè els continguts d'aquest bloc són imprescindibles per assegurar la capacitat i predisposició per aprendre.

Aquest procés d'anàlisi, que està representat en el següent esquema de manera sintètica, queda ampliat amb una explicació més detallada de cadascun dels cinc blocs en aquells aspectes que considerem importants d'observar i tenir en compte.

Esquema dels aprenentatges que estructuraren. Cicle inicial.

DESENVOLUPAMENT PERSONAL

Per aprendre, cal tenir confiança en un mateix, en les pròpies possibilitats. Cal, també, interactuar en situacions diverses i tenir cada vegada més autonomia i iniciativa personal. Sense aquestes aptituds, l'aprenentatge queda reduït a la repetició i a la còpia de models estandarditzats. Treballar per al desenvolupament personal de les nenes i els nens també implica que aprenguin a ubicar-se físicament en l'espai i situar-se en el temps amb seguretat. A més, és imprescindible que desenvolupin el pensament crític i la creativitat. Tots aquests aspectes assenten les bases que garanteixen un bon aprenentatge i que els ajudarà a desenvolupar-se com a persones per ser cada vegada més competents.

- **Construir la pròpia identitat**

Cal que a finals de cicle inicial els nens i les nenes hagin fet un procés de construcció de la seva identitat. Aquest procés els ha de permetre tenir seguretat en ells mateixos i identificar-se en la pròpia manera de veure i entendre les coses.

Per altra banda, per assolir aquest objectiu, cal respectar i valorar per igual les diverses capacitats de les persones. Però sempre partint de la base que cada persona és única i té formes de pensar, d'actuar i, en definitiva, de ser, diferents.

- **Assumir progressivament autonomia**

En aquest cicle cal que assumeixin cada vegada més autonomia. Que es mostrin disposats i capaços de fer les coses que es proposen. Que confiïn en les pròpies possibilitats i tinguin el convenciment que equivocar-se no és un fracàs, sinó una oportunitat per continuar aprenent.

Per assolir aquest objectiu cal donar a cadascú el temps que li calgui per resoldre i donar resposta a les diferents situacions a les que s'enfronta.

Per promoure l'autoconfiança, cal crear un ambient en el que tothom pugui intervenir i sentir-se respectat.

- **Aprendre compartint**

Per aprendre cal interactuar amb altres: explicar les pròpies idees i recollir les dels altres, construint, planificant i actuant conjuntament. En aquest sentit, resulta necessari usar estratègies adequades a les diferents situacions comunicatives. Per aconseguir-ho cal proposar, de forma habitual, situacions on hagin de treballar en grup, en les que es puguin practicar estratègies d'interacció i comunicació adequades.

- **Participar en grups diferents**

Cal també que s'integrin en grups de diferents tipus, on es diversifiquin els papers que hi juguen i els objectius a aconseguir. Poden buscar-se aquestes situacions en grups de joc, de treball... Convé que la responsabilitat en el grup variï i unes vegades sigui més rellevant que altres. Han de conèixer també que existeixen cultures i llengües diferents, comprendre-ho, respectar-ho i valorar-ho. Per aconseguir-ho, cal potenciar la interrelació.

- **Desenvolupar la creativitat i el pensament crític**

És important que s'incentivi el pensament divergent, promovent i acceptant formes diferents d'enfocar les coses per tal d'obrir nous horitzons. Per assolir aquest objectiu i desenvolupar la creativitat, cal animar les nenes i els nens a fer-se preguntes i pensar relacions insòlites entre fets i conceptes, tot acollint les aportacions que sorgeixin de forma espontània. Per altra banda, cal transmetre el missatge que les idees creatives no apareixen del no-res, sinó que són fruit de processos d'indagació, de documentació, de reflexió, de selecció... Per fomentar el pensament crític cal crear espais on els infants puguin expressar, debatre, argumentar i contrastar les seves idees. D'aquesta manera, el pensament crític, si el basem en l'argumentació i té un objectiu de millora, no estarà deslligat del pensament divergent o creatiu.

Algunes idees per poder observar l'evolució d'aquests aprenentatges:

Treballar perquè ...	Podem observar
... adquireixin confiança en ells mateixos, autonomia i iniciativa.	• Si davant d'un repte, no es queda aturat i s'hi enfronta, pregunta o demana ajuda per poder continuar. • Si mostra interès i té confiança en la pròpia capacitat d'aprendre. • ...
... adquireixin estratègies d'interacció adequades, respecte i tolerància envers els altres.	• Si comparteix el que pensa i el que sap, amb els altres. • Si és receptiu al que diuen els companys, ho discuteix i valora si ho incorpora o no. • Si respecta les normes de convivència. • ...
... desenvolupin el pensament crític, el pensament divergent i la creativitat.	• Si justifica el que pensa i el per què es posiciona d'una determinada manera dins un grup. • Si és capaç de donar respostes imaginatives i diverses a una mateixa situació. • Si fa connexions entre diferents coneixements, tot construint noves relacions. • ...

PROCÉS D'APRENTATGE

En finalitzar el cicle inicial, cal que els nens i les nenes tinguin la idea que, per aprendre, generalment seguim un procés que consta de diversos moments. Aquest procés porta implícit el control del temps, donat que s'han de fer un seguit d'actuacions i amb un cert ordre. Cal situar-se en l'abans, després, durant, entre... una continuïtat que té per objectiu arribar a donar resposta a un repte plantejat.

- **Percebre i observar**

Trobar semblances i diferències i organitzar-les és un primer pas en el procés d'aprenentatge, així com veure interaccions que produeixin canvis. Per entendre el món que ens envolta, cal observar-lo des dels canvis i les continuïtats que s'esdevenen. Saber observar en la globalitat però també en els detalls... És important treballar l'observació directa i indirecta en diferents contextos i a partir de diferents representacions i llenguatges.

- **Fer-se preguntes rellevants, investigar i respondre**

L'alumnat ha de formular-se preguntes que vagin més enllà de la simple curiositat immediata i, a partir de les quals, s'iniciï un procés d'observació i indagació (cercar dades, comprendre i extreure informació de textos orals i/o escrits, d'imatges o d'altres fonts...). És en aquest procés quan l'alumnat utilitza els coneixements apresos per construir-ne de nous i, possiblement, seguir plantejant-se noves preguntes. En acabar, s'ha de poder respondre a la pregunta inicial, tenint present que sovint hi ha diverses estratègies de resolució i més d'una resposta possible.

- **Comunicar i transferir el procés i/o resultats**

És important comunicar i compartir amb la comunitat els resultats obtinguts i el procés seguit per aconseguir-los. En explicar-los i interpretar-los, aquests resultats es reafirmaran com a nous coneixements.

En la comunicació es pot utilitzar diversitat de llenguatges, realitzar exposicions orals o redactar textos de tipologia diversa, amb suports variats i adients a l'edat, fer una maqueta, una obra de teatre, una cançó...

Cal insistir en la importància que té transferir els resultats de les cerques que s'han fet, bé sigui incorporant les informacions per provocar canvis d'actituds o hàbits, bé fent propostes constructives o bé utilitzant el què s'ha après en situacions noves.

Algunes idees per poder observar l'evolució d'aquests aprenentatges:

Treballar perquè ...	Podem observar
... adquireixin la idea que per respondre una pregunta o resoldre una situació cal seguir un procés.	• Si és capaç de respondre, en un moment determinat del procés, a la pregunta "i ara què creus que hauríem de fer per continuar?" • ...
... se sentin prou còmodes per fer propostes creatives tant en el procés com en la resposta.	• Si fa propostes seguint models treballats anteriorment o utilitza models nous. • ...
... adquireixin capacitat per observar situacions i fer-se bones preguntes.	• Si es fa preguntes que generin indagació. • Si en el procés d'indagació li sorgeixen noves preguntes. • ...
... aprenguin que hi pot haver diverses estratègies de resolució i més d'una resposta correcta.	• Si és capaç de trobar i acceptar diferents respostes a una mateixa pregunta. • Si és capaç de trobar i acceptar diferents estratègies per arribar a una resposta. • ...

CONSTRUCCIÓ DELS CODIS - LLENGUA ORAL I LLENGUA ESCRITA

Al final de Cicle Inicial, cal haver adquirit el codi lingüístic, oral i escrit, per comunicar-se i avançar en els aprenentatges, tant els lingüístics com els de les altres àrees, ja que la llengua és també un instrument bàsic per a l'adquisició d'altres coneixements.

- A nivell de llengua oral, cal que el discurs sigui entenedor i organitzat, amb una bona discriminació fonètica que servirà de base a l'aprenentatge de l'escriptura, ja que facilitarà la correcta correspondència so-grafia.
- Pel que fa a l'escriptura, han d'avançar en la capacitat d'escriure missatges comprensibles i que expressin el que volen dir. Han de separar correctament les paraules, mostrant domini de l'ortografia natural, atenent a l'ordre i la concordança de les paraules en la frase i en el text, tot incorporant alguna norma d'ortografia arbitrària (les normes més senzilles o més utilitzades a classe, com per exemple l'ús de majúscules a l'inici de frase o els noms propis). També han d'haver avançat en la capacitat d'escriure, amb suports variats, textos curts de tipologia diversa (notes, llistes, descripcions breus, instruccions, contes...), seguint les fases del procés d'escriptura: planificar, escriure i revisar el text.
- En relació a la lectura, cal que assoleixin una velocitat lectora que els faciliti la comprensió del text.

Algunes idees per poder observar l'evolució d'aquests aprenentatges:

Treballar perquè ...	Podem observar
... sàpiguen fer un discurs entenedor i organitzat, amb una bona prosòdia i discriminació fonètica.	• Si s'organitza el discurs i fa intervencions orals entenedores. • Si discrimina els diferents sons de les síl·labes i accents en les paraules. • ...
... escriguin de manera comprensible i suficientment organitzada.	• Si el text escrit és entenedor. • Si fa la correspondència so-grafia correctament. • Si separa les paraules, les ordena i fa concordar en la frase o text. • Si utilitza l'ortografia natural i fa servir algunes normes ortogràfiques senzilles i d'ús freqüent. • Si planifica, escriu i revisa el seu escrit. • ...
... aconseguen la velocitat lectora necessària per facilitar la comprensió del text.	• Si llegeix amb prou seguretat i ho comprèn. • ...

NUMERACIÓ I CàLCUL

Els continguts que s'inclouen a continuació tenen una relació molt estreta amb el sistema de numeració decimal. Aquests aprenentatges impliquen un progrés que és lent, perquè demanen una capacitat d'abstracció que tot just s'està començant a desenvolupar. També demanen un cert domini de qüestions com la situació a l'espai i al temps (abans-després, a un costat, a l'altre, el ritme...) que incideixen clarament en l'organització d'aquest codi:

- Un dels aprenentatges cabdals en aquest cicle és el dels nombres naturals fins a 500, i que comprenguin que la mateixa xifra representa valors diferents segons el lloc que ocupa en el nombre. Aquest aspecte és imprescindible per seguir construint posteriorment nombres més grans.
- El desenvolupament d'estratègies personals de càlcul que permetin trobar amb agilitat i seguretat el resultat d'operacions de suma i resta amb nombres menors de 20. Per emprendre el treball d'estratègies hi ha una habilitat imprescindible que cal desenvolupar: la de poder comptar partint de la quantitat del primer sumand i afegir-hi la del segon sumand, en lloc de tornar a començar a comptar les dues quantitats des del principi, d'un en un. La capacitat de cerca d'estratègies i l'assimilació de les que s'han après seran la base per a la construcció posterior del càlcul amb nombres més grans o amb noves operacions.

Algunes idees per poder observar l'evolució d'aquests aprenentatges:

Treballar perquè ...	Podem observar
... comparin quantitats, en situacions que tinguin significat, i les sàpiguen ordenar.	• Si reconeixen, donats dos nombres d'una, dues o tres xifres, quin representa una quantitat més gran. • ...
... davant d'una situació de càlcul, trobin maneres diferents de resoldre-la fent servir estratègies adequades.	• Si han desenvolupat estratègies personals de càlcul (fer dobles i meitats, arrodonir, compensar, ...) que els permetin trobar, amb seguretat i agilitat, resultats d'operacions de suma i resta amb nombres menors de 20 i aplicar-les en alguns casos a nombres més grans. • ...

ALTRES CONEIXEMENTS

A més dels aprenentatges dels apartats anteriors, cal ajudar l'infant a entendre l'entorn on viu i aprèn, així com posar-lo en contacte amb el món artístic que també l'ajudarà a comprendre el món i expressar-se.

- **L'infant i el seu entorn**

Aquests aprenentatges han de facilitar a l'infant el coneixement de si mateix i del seu entorn, així com a descobrir com relacionar-s'hi, per tal d'ajudar-lo a formar la seva identitat. Han de girar especialment al voltant de l'ésser viu i les seves funcions (relació, nutrició i reproducció), la salut (entesa com a benestar físic, equilibri emocional i prevenció de malalties), l'organització social propera, el paisatge, els fenòmens naturals, la diversitat de materials, la interrelació i el conflicte...

Els infants haurien de treballar des d'una visió sistèmica del món, ja que aquesta concepció ajuda a trobar models i aprendre a mirar de manera més comprensiva i eficient. En qualsevol tema, cal fixar-se en les relacions, els canvis i les continuïtats. Per a la comprensió de la continuïtat i el canvi cal tenir també una percepció clara tant del temps (entendre l'ahir, l'ara i el demà) com de l'espai (el macro -que veus-, el micro -que no veus).

- **L'infant i el món artístic**

El contacte amb el món artístic ajuda el coneixement d'un mateix, tot reafirmant la diversitat, facilita la connexió amb el món més emocional i permet anar més enllà de la raó.

Entrar en contacte amb obres de diferents artistes ajuda l'infant a veure maneres originals i personals d'entendre el món. Posar al seu abast diversitat de referents artístics, l'ajuda a trobar la pròpia manera d'expressar-se.

També cal que coneguin i experimentin amb el màxim d'eines, materials i tècniques i en diferents camps artístics: visual i plàstica, música, dansa, teatre, audiovisuals...

És important que els nens i nenes tinguin accés a la diversitat de llenguatges per tal de facilitar-los, de manera inclusiva, la possibilitat de mostrar processos de

comprensió, interiorització i interpretació de les idees, conceptes, pensaments, opinions, emocions i sentiments.

Algunes idees per poder observar l'evolució d'aquests aprenentatges:

Treballar perquè ...	Podem observar
...compreguin que el que ens envolta és un sistema en canvi constant.	• Si entén els elements que formen un sistema, les relacions que s'hi estableixen i els canvis que s'hi produeixen. • Si entenen la salut com un equilibri entre l'alimentació, el descans, l'activitat física i benestar emocional. • ...
... connectin amb el món artístic des dels sentiments i les emocions però també des de la raó. ... compreguin que l'art i els artistes expliquen la seva interpretació del món. ... compreguin informacions i mostrin capacitat per respondre usant diversitat de llenguatges.	• Si és capaç d'expressar emocions i sentiments. • Si s'expressa de manera creativa i personal. • Si entén informacions en diferents llenguatges (plàstic, visual, corporal...). • Si dóna respostes amb diferents llenguatges. • ...

ESPAI I TEMPS

Els conceptes d'espai i de temps tenen, en aquestes edats, un paper primordial que mereix un tractament especial, ja que tenen fortes interrelacions amb la resta d'aprenentatges i són necessaris per al seu desenvolupament (no només per a la numeració, o la lecto-escriptura sinó també per entendre els canvis, els processos, etc.). A mida que assimila els conceptes d'espai i temps, l'infant és capaç de guanyar en seguretat, en l'apropiació i la utilització dels codis, en el seguiment del procés d'aprenentatge i en l'adquisició d'altres coneixements.

L'espai i el temps es construeixen a partir de la vivència i la interiorització. Per construir-los cal moure's, desplaçar-se, fixar punts de referència, relacionar i coordinar aspectes diversos. És a mesura que van organitzant l'espai i el temps, que guanyen en seguretat, comprenen i estableixen relacions i poden començar a fer prediccions.

El coneixement del cos, el moviment, la lectura, l'escriptura i la numeració s'hi basen en molts moments, però també l'art, el coneixement de l'entorn, etc. Els nombres s'ordenen de petit a gran i les xifres canvien de valor en canviar la posició que ocupen dins del nombre. De la mateixa manera, si les lletres per escriure una paraula no segueixen l'ordre dels sons que emetem en pronunciar-la, es perd el significat. Quan s'escriu, per establir la correspondència so-grafia, també cal coordinar aspectes d'espai i temps.

Un control de l'orientació, les posicions relatives, la direcció, l'equilibri i el gir, així com l'abans i el després, el lluny i a prop o el passat, el present i el futur, esdevenen essencials en tots els àmbits i cal que cadascú en faci la seva construcció personal.

La vida ofereix infinitat de situacions que ajuden a apropiat-se tant de l'espai com del temps: el joc, el moviment, les rutines, l'ordre, les cançons, el ritme, els relats, la creació artística, els llocs nous i els coneguts... De mica en mica els nens i les nenes van interioritzant les sensacions que els ha produït el moviment i la informació sensorial rebuda i la van incorporant al seu aprenentatge. Cal vetllar, però, perquè aquesta incorporació es faci i que ningú es quedi endarrerit en l'adquisició d'aquestes nocions fonamentals.

Algunes idees per poder observar l'evolució d'aquests aprenentatges:

Treballar perquè ...	Podem observar
... es situïn a l'espai i puguin comprendre i utilitzar els termes que s'hi refereixen.	• Si mostra seguretat en moure's i situar-se en els espais coneguts (punts de referència, direcció...). • Si sap situar en l'espai objectes i/o persones. • Si sap situar-se lluny o a prop d'un objecte. • ...
... es situïn en el temps i comprenguin i utilitzin els termes que s'hi refereixen.	• Si sap situar-se respecte el que ha passat abans o després d'un fet determinat. • Si sap situar en el temps un fet proper o llunyà. • ...
... tinguin control motriu tant en grans moviments com en motricitat fina i puguin seguir un ritme.	• Si controla el moviment gran (equilibri, córrer, saltar, girar...) i la motricitat fina, com el traç. • Si és capaç de coordinar música i gest per seguir un ritme. • ...